

Frumvarp til laga

um breytingu á lögum um brottám líffæra, nr. 16/1991 (ætlað samþykki).

Flm.: Silja Dögg Gunnarsdóttir, Willum Þór Þórssón, Ragnheiður Ríkharðsdóttir,
Valgerður Bjarnadóttir, Lilja Rafney Magnúsdóttir, Vigdís Hauksdóttir,
Össur Skarphéðinsson, Róbert Marshall, Brynhildur Pétursdóttir.

1. gr.

1. og 2. mgr. 2. gr. laganna orðast svo:

Nema má brott líffæri eða lífræn efni úr líkama látins einstaklings til nota við læknis-
meðferð annars einstaklings hafi hinn látni verið sjálfráða og ekki lýst sig andstæðan því og
það er ekki af öðrum sökum talið brjóta í bága við vilja hans.

Ekki má þó nema brott líffæri eða lífræn efni úr líkama látins einstaklings til að nota við
læknismeðferð annars einstaklings leggist nánasti vandamaður hins látna gegn því.

2. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 2017.

Fram að gildistöku laga þessara skal velferðarráðuneyti kynna efni þeirra fyrir lands-
mönnum.

Greinargerð.

I.

Í gildandi lögum um brottám líffæra, nr. 16/1991, er miðað við að líffæri eða lífræn efni
verði ekki numin brott úr líkama látins manns nema fyrir liggi samþykki hans eða nánasta
vandamanns hans fyrir því, sbr. 1. og 2. mgr. 2. gr. laganna. Því má segja að lögin miði nú
við „ætlaða neitun“, þ.e. að hinn látni hefði ekki veitt samþykki fyrir brottámi líffæris eða
lífræns efnis að sér látnum nema annað liggi fyrir.

Með frumvarpi þessu er lögð til sú breyting á 2. gr. laganna að miðað verði við „ætlað
samþykki“, þ.e. gert verði ráð fyrir að hinn látni hefði verið samþykkur brottámi líffæris eða
lífræns efnis að sér látnum nema tilefni sé til að ætla annað. Frumvarpinu til grundvallar
liggur sú afstaða að eðlilegra sé að gera ráð fyrir því að fólk vilji koma náunga í neyð til
hjálpár með því að gefa líffæri og lífræn efni að sér látnu heldur en ekki. Af þessum sökum
sé eðlilegra að löggjöf endurspegli viðhorf um „ætlað samþykki“ en „ætlaða neitun“ vegna
líffæragjafar.

Með frumvarpinu er staðið vörð um sjálfsákvörðunarrétt fólks um eigin líkama með því
að gera óheimilt að nema brott líffæri eða lífræn efni úr líkama látinna einstaklinga hafi þeir
lýst sig andstæða því eða brottám af öðrum sökum talið brjóta í bága við vilja þeirra. Emb-
ætti landlæknis hefur nú komið á fót gagnagrunni þar sem unnt er að skrá afstöðu til líffæra-
gjafar og er tryggilegast að andstöðu sé komið á framfæri með þeim hætti. Einnig bæri þó að
virða það lægi áreiðanlega fyrir að hinn látni hefði lýst andstöðu sinni með öðrum hætti, t.d.
gagnvart nánasta vandamanni. Þá ætti ekki að nema brott líffæri eða lífræn efni úr líkama

látins einstaklings væri af öðrum sökum sérstakt tilefni til að ætla að það hefði verið á móti vilja hans, t.d. ef fyrir lægi að það væri andstætt trúarbrögðum sem hann aðhylltist.

Forsenda frumvarpsins er að einstaklingar getið sjálfir tekið upplýsta afstöðu til gjafar líffæra eða lífræns efnis úr eigin líkama að sér látnum. Ekki er unnt að ætlast til þess af ósjálf-ráða einstaklingum. Brottnám líffæra eða lífrænna efna úr líkama þeirra að þeim látnum kynni því að vega að sjálfsákvörðunarrétti þeirra um eigin líkama. Því er lagt til að það verði óheimilt.

Einnig er lagt til að óheimilt verði að nema brott líffæri eða lífræn efni úr líkama látins einstaklings til nota við lækni meðferð annars einstaklings leggist nánasti vandamaður hins látna gegn því. Gildir einu þótt hinn látni hafi lýst sig samþykkan því.

II.

Fluttar voru tillögur til þingsályktunar um svipað efni á 140. og 141. löggjafarþingi en þær voru ekki afgreiddar (476. og 28. mál). Á 143. löggjafarþingi var lagt fram frumvarp til laga um breytingu á lögum um brotnám líffæra þar sem lagt var til að miðað yrði við ætlað samþykki einstaklinga fyrir líffæragjöf (34. mál). Í álitum velferðarnefndar um frumvarpið kom fram að hún teldi ekki tímabært að leggja til þá breytingu. Brýnt væri að leitað yrði leiða til að fjölga líffæragjöfum frá látnum einstaklingum. Reynsla annarra þjóða sýndi þó að ætlað samþykki eitt og sér hefði ekki tilætluð áhrif og gæti vegið að sjálfsákvörðunarrétti einstaklinga. Lagabreyting í átt að ætluðu samþykki gæti verið ein þeirra aðferða sem kæmu til greina en nauðsynlegt væri að allar leiðir að markmiðinu yrðu skoðaðar ítarlega. Í því skyni lagði nefndin til að frumvarpinu yrði vísað til nánari skoðunar hjá ríkisstjórninni. Sú tillaga var samþykkt.

Heilbrigðisráðherra skilaði skýrslu á 144. löggjafarþingi (773. mál) um hvernig fjölga mætti líffæragjöfum frá látnum einstaklingum á Íslandi. Í henni var lagt til að hafin yrði vinna við undirbúning á breytingum á núgildandi löggjöf um líffæragjafir. Þó kom fram að til að fjölga líffæragjöfum frá látnum einstaklingum þyrfti frekari aðgerðir en ætlað samþykki eitt og sér. Lagt var til að embætti landlæknis yrði tryggt fjármagn til uppbyggingar aukinna verkefna á líffæragjafasviði, Landspítala og Sjúkrahúsinu á Akureyri yrði tryggt fjármagn til að bæta innra skipulag hvað varðar líffæragjafir, tryggt yrði að fræðsla um líffæragjafir yrði hluti af námsefni tilvonandi heilbrigðisstarfsmanna, tryggt yrði að heilbrigðisstarfsmenn fengju skipulagða og reglubundna þjálfun um líffæragjöf, tryggð yrði eftirfylgni og mælingar á árangri á einstökum þáttum og að 20. október yrði opinber dagur líffæragjafa hér á landi. Áætlað var að kostnaður við að ráðast í aðgerðirnar væri á bilinu 25–30 millj. kr. Með frumvarpi þessu er hugað að breytingum á löggjöf um líffæragjafir en mikilvægt er að samhliða og í framhaldi verði jafnframt hugað að framkvæmd annarra tillagna í skýrslu heilbrigðisráðherra.